

SANAYİ VE ENERJİ POLİTİKALARI ÜZERİNE*

Yunus Yener

TMMOB Makina Mühendisleri Odası Başkanı

mmo@mmo.org.tr

Dünyadaki Gelişmeler

Son 40 yılda sermayenin sınırsız tahakkümü sağlanmış, dünyanın sınıf haritası değişmiştir. Reel sosyalizmin çözülüşü ile bu ülkelerin iç dinamikleri ve Güney ekonomilerinde devlet-kamu öncülüğünde oluşturulan geç sanayileşme birikimleri, neoliberalizmin saldırıları sonucu dağıldı.

Emperyalizmin çevre ülkelere dayattığı neoliberal uygulamalar sonucu, işsiz kalan milyonlarca kişi başka ülkelere göçmek zorunda kaldı. Emek piyasalarına katılım, son 40 yılda dünya nüfus artışının üzerindedir. Geleneksel sol akımların dağılmasıyla emek her coğrafyada kaybeden taraf olmuştur.

Emperyalizm, kendisinin neden olduğu bu göç hareketlerinin mağdurlarına ve bu dönemde farklı ve yeni bir kutup olarak güçlenen Çin'e savaş açmıştır. Benzer bir şekilde Latin Amerika ülkelerinde neoliberalizmin yıkımını önlemeye çalışan sol hükümetler ve Ortadoğu'daki "aykırı" rejimler, emperyalizmin saldırgan politikaları ile yıkıma uğradılar. Solun zayıflamış olması, emekçi sınıfların parçalı durumu ve göç hareketleriyle güçlenen yabancı düşmanlığı koşullarında, neofaşizm ve aşırı sağ siyasi hareketler, birçok ülkede emekçi kesimlerden de destek bulmaktadır. Emperyalizminin saldırgan politikası, Avrupa'da renkli(!) devrimlerle, Güney Amerika'da Venezuela, Küba, Nikaragua'ya yönelik ambargolarla, sivil ve askeri darbe girişimleriyle, Suriye'de askeri müdahalelerle, bugün tüm güçleriyle Rusya'ya karşı destekledikleri kukla Ukrayna yönetimi eliyle Rusya'ya karşı yürüttükleri savaş ve Çin'i kışkırtma, kuşatma girişimleri ile sürmektedir.

Göç hareketlerinin ülkelerin içinde oluşturduğu aşırı karşı basınç karşısında sol hareketlerin uluslararası dayanışmayı güçlü bir biçimde canlandıramadığı; emekçi sınıfların parçalanmışlığı, mavi yakalı-beyaz yakalı ayrımı, göçmen emekçilerine tepki gibi olgular, "kültür savaşları mı, sınıf dayanışması mı" sorununu önümüze koymaktadır. Türkiye'deki benzer sorunlarla birlikte düşünüldüğünde, Aydınlanma ideolojisi ile sınıf ideolojisi ve sınıf kardeşliği bilincinin enternasyonal dayanışmayı içererek birleşmesi gerekmektedir.

Üzerinde durulması gereken bir konu da ABD hegemonyası ve Çin'in yeni bir dünya gücü olarak gelişimidir. Öngörülebilir bir gelecekteki küresel ve sınıai gelişmenin arka planını oluşturacak uluslararası siyasi ve kurumsal çerçevenin oluşumunda, bu 2 gücün başını çektiği, 2 kutuplu, kuralları 2 tarafı ve önceliklerini gözetten

yeni bir dünya düzenine doğru gidişten söz etmek mümkündür.

Son 40 yılın ekonomik, siyasi, sınıfsal bilançosu bu şekildedir.

Diğer yandan sağlık krizi, ekonomik kriz, istihdam krizi, sosyal kriz, iklim ve çevre krizi, yeni faşizmin yükselişi ve antidemokratik uygulamalar ile birlikte politik kriz ile bütünleşen topyekûn bir kriz durumu vardır. Krizi çözmeye yönelik alternatifleri gerçekçi bir şekilde sergilemek gerekir.

Çıkış Yolu

Kamuculuk, demokratikleşme, çalışma koşullarının köklü bir şekilde değiştirilmesi, eşitsizliklerin yok edilmesi ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması öncelikli alternatiftir.

* Bu yazı TMMOB Makina Mühendisleri Odası'nın sanayi ve enerji konularında yaptığı çalışmalarda oluşturduğu görüşlerden derlenmiştir.

Diğer alternatif, kapitalizmi “sosyal reformlarla düzeltme”, sosyal tabanı görece rahatlatma ve talep artışı yoluyla düzeni kurtarma kurgusudur. Ancak kapitalizmin sömürgeci doğasından uzaklaşması beklenemez.

Üçüncü alternatif, neofaşizmdir, sermaye egemenliğini pekiştiren diğer özellikleriyle birlikte göçmenler olgusu ve Covid-19 örtüsüne sarılarak otoriter yönetimlerin oluşma sürecidir.

Salgın En Çok Emekçileri Etkiledi

Üç yıldır süren Covid-16 salgını, sermayenin emek üzerindeki tahakkümünü yoğunlaştıran; başlarda söylenenin aksine hepimizin aynı gemide olmadığını çok net bir şekilde gösteren, sermaye sınıflarının kazanımlarının, emekçi sınıfların kayıplarının olduğu, emeğe yönelik her türden hak ihlalinin yoğunlaştığı bir dönem oldu.

Mühendisler-mimarlar-şehir plancılarının koşulları da bu dönemde benzer olumsuzluklar gösterdi. TMMOB’ye bağlı Odaların üyeleriyle yapılan, Mühendis Emegi ve Covid-19 araştırma-

sında, meslektaşlarımızın salgın sürecindeki durumlarını tespit etmek hedeflenmiş ve geçmişte Türkiye’nin kalkınma ve sanayileşme süreçlerinde önemli roller üstlenen mühendislerin, hak ihlalleri, düşük ücret, işsizlik, güvencesizlik, yoksulluk, borçluluk vb. sorunların tümünü yaşadığı görülmüştür.

Asgari ücretin altında ücretle çalışmak zorunda kalan ve düzenli geliri olmayan mühendisler-mimarlar bile bulunmaktadır. Araştırmaya katılanların yaklaşık yarısı yoksulluk sınırının altında hanehalkı gelirin sahibidir. Salgın sürecinde geliri azalanların oranı yüzde 49.4 iken; gideri artanlar yüzde 72.8 oranındadır. Borçlarının kendilerini zorladığını belirtenlerin oranı yüzde 55’tir. Ankete katılanların tamamı değişik düzeylerde borçludur, borçlu olmayan yoktur. Geçinemiyorum diyenlerin oranı yüzde 58’dir. Salgınla birlikte uzaktan çalışma, işten çıkarılma, ücretsiz izin ve işyerini/ofisini kapatma durumları tespit edilmiştir.

Mühendislik kitlesel mesleklere özgü özellikler göstermekte ve meslek dışı işlere kayış, işsizlik,

ücretlileşme, dijital araçlar üzerinden denetim yaygınlaşmaktadır. Güvencesiz işler ile güvenceli işler arasında net, belirgin çizgiler yoktur. Gelir ve yaşam koşulları, mühendislerin orta sınıf karakterinin eridiğini göstermektedir. Yoksulluk meslektaşlarımızın yaşamını sarmıştır.

Türkiye’nin Sanayileşme-Sanayisizleşme, Planlama-Plansızlaşma Süreçleri ve Günümüz

Birinci Sanayi Planı’nın Demiryolları+Sanayileşme=Devletçilik denklemi temelinde ekonomisini örgütleyen Türkiye’nin 1923-1938 dönemi, 20. yüzyılda ilk defa geri kalmış ve bağımlı bir ülkenin, dış açıkları, kronik dış borçları ve mali esareti olmadan, kendi kendine yeten bir sanayileşmeyi gerçekleştirmesinin ütöpik bir fantezi olmadığını göstermişti.

Bu tercih sayesinde ki; üretim, dolaşım (dış ticaret, borçlanma, finansal akımlar), bölüşüm, fikir alanlarına sahip özgür ve bağımsız bir ülke yaratılmıştı.

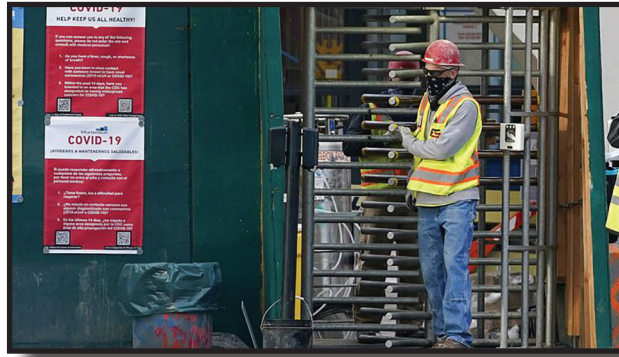
1961 Anayasası, kalkınma planlamasını devletin temel görevleri arasında

tanımlamış, Devlet Planlama Teşkilatı’na (DPT) Anayasal statü vermiştir.

Yurtsever, aydınlanmacı ve emekten yana mücadelelerin etkisi ile 1960-80 arasında kalkınma planlaması bağımsızlıkçı, kamucu ve sosyal adaletçi bir anlam kazanmıştır. 1961 Anayasası’nın geçerli olduğu dönemi farklı kılan, planlamanın bir mücadele konusu olmasıdır.

80 sonrası süreçte önce planlar işlevsizleştirilmiş ve ardından AKP iktidarında, DPT, Kalkınma Bakanlığı’na dönüştürülerek tasfiye edilmiştir. Planlama anlayışı yerine IMF tarafından dayatılan serbest piyasa ekonomisi 1980’lerden itibaren gündeme girmiştir. Planlamanın tasfiyesi, 24 Ocak Kararları ile 12 Eylül rejimi bağlantısında ve IMF güdümündeki yeni dönemde adım yapılmıştır. Tasfiye süreci, bağımsız planlama düşmanlığı tescillenmiş olan AKP ve IMF ittifakıyla sonuçlandırılmıştır.

1980’den günümüze uzanan dönemde; tarımsal üretim nüfus artışına yanıt verecek düzeyde artırılmadı. Gıda egemenliği yok edildi. İç pazarı

koruyan ve teknolojik dönüşüm potansiyeli olan KİT sektörü tasfiye edildi. Dışa bağımlılığı azaltacak bir sınai/teknolojik atılım yapılamadı. Önceki dönemlerde ağırlıklı olarak kamu sanayi atılımlarında somutlanan Türkiye'nin sanayileşme süreci, planlama-sanayileşme-kalkınma üçlüsünün terk edilmesiyle birlikte kesintiye uğratılmıştır.

Bu sürecin son 20 yılına damgasını vuran AKP iktidarı döneminde, sanayi düşük teknoloji üretimle, emek yoğun sektörlerle finansal spekülasyonlar ve mafyatik, oligarşik bir rant ağı ile kuşatılmış durumdadır. Üretim gücünün tahribi, dış borçlara ve ithal girdilere bağımlılık, borç ve faiz ödemelerinin büyüklüğü, inşaat-rant odaklılık vb. olgular, ülkemizin sanayileşmeden tamamen uzaklaştığını ortaya koyuyor.

Bu dönemde oluşturulan döviz kuru-faiz-enflasyon sarmalı, ithalata ve ucuz işgücüne dayalı ihracat yapısı ile yağmacı rant ekonomisi, ülkemiz ve halkımızın yoksullaşmasına, geleceğimizin karartılmasına yol açmaktadır. Serbestleştirme-özelleştirmeler, planlı kalkınma ile kamusal üretim-hizmet ve denetimin tasfiyesi, üretim ile ihracatın ithal girdilere bağımlılığı ve fason üretim olguları, sanayisizleşmeyi sürdürmüş, tarımı mahvetmiş, mühendisliği değersizleştirmiştir. Üretim, ucuz emek kutsallaştırılması ile düşük ve orta teknolojiye dayalıdır.

İklim Sorunu ve Kapitalizmin Yeşil Dönüşümü

Küresel sınai gelişme perspektifleri ile çevre sorunları arasındaki ilişkilerde iklim değişikliği başat bir yere sahiptir. Küresel ısınma ve çeşitli iklim sorunları, kapitalizmin sürekli ve sınırsız üretim-tüketim döngüsünden kaynaklanmaktadır.

İklim sorunsalı, kapsamı, nedenleri ve sonuçları ile ideolojik, iktisadi, sınıfsal, siyasi bir sorundur ve bu özelliklerinden dolayı zaman, mekân ve ölçek boyutları vardır. Sorunun çözümü için bütün bu düzlemler ve ölçekler arasında etkileşim kuran ve geleceğe ertelenmemiş siyasi ve toplumsal bir mücadeleye ihtiyaç var. İklimle ilgili sorun yumağı, iktisadi, toplumsal ve tarihsel eşitsizlikleri artırdığı gibi dezavantajlı kesimlere, yoksul ülkelere, geri kalmış bölgelere, emekçi sınıflara, işsizlere, kadınlara ve gelecek kuşaklara daha ağır yükler yüklemektedir. Sorun, küresel, ülkesel ve bölgesel, sınıfsal, toplumsal cinsiyet boyutları olan bir sorundur. Bu kadar çok boyutlu ve karmaşık bir sorunun, salt çevre ile ilgili teknik parametrelerin aritmetik değişimi ve mucizevi sonuçlar beklenen

yeni teknolojilerin uygulanması ile çözüleceğini öne süren ve sorunu önemsizleştirmeye çalışan yaklaşımlar kabul edilemez.

İklimle ilgili sorunları, uzunca süre reddeden ve kabul etmeyen sermaye sınıfları, şimdilerde durumdan vazife çıkararak, politika değişikliğine yöneldiler. Görünürde iklim kaynaklı sorunları çözme iddiasıyla, ama esas olarak, sermayenin kendi krizlerini aşmak amacıyla; kapitalist yenden üretim için yeni faaliyet ve kazanç alanları yaratmayı amaçlıyorlar. Bugüne değin enerji yatırımlarında sadece azami kâr dürtüsü ile hareket eden, doğayı tahrip etmekte beis görmeyen sermaye; küresel salgınının altüst ettiği, eski birçok kurumun işlevlerini yitirdiği bir süreçte, “enerjide yeni düzen, yeşil enerji, yeşil dönüşüm” slogan ve önermelerini tekrarlayarak, bir masumiyet maskesi ile sahneye çıkmıştır.

Özel şirketlerin ve doğrudan veya dolaylı olarak finanse ettikleri ve/veya destekledikleri düşünce kuruluşları eliyle lanse ettikleri, uluslararası ve ulusal ölçekte dil ve söylem değişikliği, iklim krizine karşı kayda değer bir mücadele verme niyetleri olduğunu göstermiyor. Bugüne değin yapılan ve doğaya, çevreye, topluma zarar veren kuralsız, düzensiz sanayi, madencilik, enerji ve altyapı yatırımlarından sorumlu olan sermaye kesimleri şimdi, “Krizi benzersiz bir fırsata çevirmek” için; AB ve AB üzerinden dünyaya; “Avrupa Yeşil Mutabakatı” adı ile “yeni bir sermaye birikim yöntemini”, büyüme stratejisi tabelasıyla önermektedir.

AB'nin Yeşil Mutabakat, Yeşil Dönüşüm Programları doğrudan kamu kaynaklarının hidrojen üretimi, elektrikli araçlar, karbon tutma ve yakalama teknolojileri vb. teknoloji ve uygulamalar geliştirerek, yeni faaliyet ve kazanç alanları yaratmaları için özel sektöre aktarılmasını öngörüyor. Kapitalist sistemin dünyamıza egemen olan odakları; IPCC toplantıları belgelerinin, COP Raporlarının ve daha birçok araştırmanın vurguladığı sera gazı salımlarının ve sıcaklık artışlarının yakıcı sonuçlarını göz ardı etme imkanı kalmayınca, sorumlu oldukları küresel sıcaklık artışını sınırlamaktan, karbon salımlarını hızla azaltmaktan söz etmeye, “yeşil mutabakat”, “yeşil enerji”, “adil dönüşüm”, “net sıfır sera gazı salımları” gibi süslü, yanıltıcı, gerçeklerin üstünü örten söylemleri dillerinden düşürmemeye başladılar.

Salımlar Hızla Azaltılmalı...

Uluslararası Enerji Ajansı, iklim değişikliğini ve yarattığı sorunları fazla önemsemeyen, fosil

yakıtlara güzellemeler yapan, temiz enerji diye nükleer enerjiyi ısrarla savunan çizgisinde ani bir değişikliğe yöneldi ve utangaç bir şekilde, mevcut yatırımların haricinde yeni kömür, petrol ve gaz yatırımlarına ihtiyaç yok dedi. Yapılan bütün bu çalışmaların ortaklaştığı önermeler, salımların hızla azaltılması, bunun için de, fosil yakıt tüketimlerinin radikal bir biçimde kısıtlanması ve bütün ülkelerin salım azaltım hedeflerini yüksek oranda artırmalarının zorunlu olduğuydu.

Yeşil badanalı da olsa özünde fosil yakıt temelli ve esas amacı, kapitalizmin tüketimin körüklenmesine ve doğayı tahrip eden sürekli yeniden üretim kurgusuna dayalı, toplumun küçük bir kesimini oluşturan sermaye sınıflarının ve özel şirketlerin çıkarlarını kollayan, karbon tutma ve depolama, havadaki karbonu tutma gibi ticari ve teknik uygulanabilirliği kanıtlanmamış ve fosil yakıtların kullanımını sürdürme amaçlı teknolojiler, özel araç sahipliği anlayışı üzerinde temellenen, bütün araçları elektrikli yapmak gibi, yüz milyonlarca araca konulacak bataryaları ve kurulacak milyonlarca şarj istasyonları için ihtiyaç duyulacak değerli maddenin çıkarılması ve işlenmesi sürecinin doğaya vereceği yıkıcı etkileri sorgulamayan önermeler pazarlanıyor.

Yapılan Ar-Ge çalışmalarının olumlu sonuçlar vereceği ve önümüzdeki yıllarda hidrojen yenilenebilir enerji kaynaklı olarak yeşil hidrojen üretilebileceği ve yakın gelecekte hidrojenin en önemli enerji kaynaklarından biri olacağı beklentisine dayalı stratejiler geliştiriliyor. Güneş ve rüzgar gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı olarak düşük maliyetle sudaki hidrojenin ayrıştırılması ve birçok sanayi dalında yakıt olarak kullanılması için yoğun çalışmalar sürüyor. Öte yanda, doğalgaz ve petrol tekelleri, doğalgazın ayrıştırılması ve karbon tutulması temelli hidrojen üretimini geliştirmeye ve pazarlamaya çalışıyorlar.

Önerilen yeşil program, fosil yakıt kaynaklı karbon salımlarını, sera gazlarını ve endüstriyel kirlenmeleri sona erdirmeyi de öngörmüyor. Kömür

santrallerinin tedricen devre dışı kalması, doğalgaz yakıtlı santrallerle nükleer santrallerin ise faaliyetlerini sürdürmesi planlanıyor.

Mevcut fosil yakıt temelli işleyişin, iklimi etkileyen süreç ve etkenlerle etkileşimini irdelemeden, sadece bazı teknolojik yöntemlerle sorunun çözülebileceği öneren yaklaşım ve uygulamaları deşifre etmekle yetinmeyip, enerjide toplum yararını gözeten, kamucu, toplumcu başka bir dönüşüm programını tasarlamak, topluma anlatmak, benimsetmek ve uygulamak gerekli.

Doğayı ve iklimi olumsuz yönde etkileyen yıkım sürecinin, insan yaşamı ve tüm canlı varlıklar için tehlide dönüşmesini önlemek için, başta emekçi

sınıflar olmak üzere, toplumun ezici çoğunluğunun; çağdaş yaşam koşullarında yaşamlarını sürdürebilmelerini, ihtiyaçlarının karşılanmasını, hak ve çıkarlarının korunup geliştirilmesini öngören; kamucu, demokratik planlamacı, katılımcı, toplumcu bir program için,

yeşil bir çevre, mavi bir gökyüzü, yaşanabilir bir doğa için, adaletli ve demokratik enerji politika ve uygulamaları için, enerjide başka bir dönüşüm için mücadele etmekle yükümlüüz.

Türkiye'nin Sıfır Emisyon İçin Yol Haritası Yok

Ancak, ülkemizin, 2053'te Net Sıfır Emisyon hedefine nasıl ulaşacağına dair hazırlanmış, konuşulmuş, tartışılmış, üzerinde anlaşılmalı, açıklanmış bir stratejisi, yol haritası yok. Birincil kaynakları enerji arzında fosil yakıtlar payının yüzde 83.3 olduğu ülkemizin, fosil yakıt tüketimini azaltmaya yönelik kayda değer bir öngörüsü ve planı da mevcut değil.

Tersine, Cumhurbaşkanlığı 2022 Programı'nda, "Milli enerji ve maden politikası kapsamında, yerli kömürün kullanımının artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, büyük linyit rezervlerinin elektrik üretiminde kullanılmasına yönelik madencilik açısından Kaynak Raporu ile Rezerv Raporu hazırlanmasına yönelik çalışmalar sürmektedir" denilmektedir.

Ticaret Bakanlığı Yeşil Mutabakat Eylem Planı'nda, "Temiz, Ekonomik ve Güvenli Enerji Arzı" başlıklı bölüm hedeflerinde de, kömürün kullanımının sınırlandırılmasına, elektrik üretiminde kömüre dayalı santrallerin payının düşürülmesine dair tek satır yoktur.

Konya'da yapılan ve TMMOB ve bağlı Odaların çağrılmadığı İklim Şurası'nda kamu temsilcilerinin bilgi düzeylerinin yetersizliği ve ilgisizliği gözlemlenmiştir. Şura kararı diye sunulan birçok görüş, herhangi bir mutabakata dayanmayan, iktidara yakın bazı bürokratların kapalı kapılar ardında dayattıkları ve Şura kararları diye sundukları bildik görüşlerdi.

Enerjide dönüşüm söylemi, kimin için, nasıl bir dönüşüm sorularına da yanıt vermelidir, Dünyayı saran Covid 19 salgınının yıkıcı etkileriyle daha da derinleşen krizin, mevcut neoliberal politikaların yeni biçimleri ile aşamayacağı açıktır. Sorunlar, sorunları yaratan ve yaratmaya devam edenlerle birlikte aşılamaz. Yeni kazanç alanları yaratmak için, bir tarafta fosil yakıt ticareti, fosil yakıtlara dayalı elektrik üretimi gibi faaliyetlerini sürdürürken, diğer tarafta kurdukları, kurdurdukları, finanse ettikleri düşünce kuruluşları üzerinden, timsah gözyaşları dökerek, "yeşil yeniden yapılanma", "yenilenebilir enerji", "yeşil dönüşüm" söylemlerini yaygınlaştırmaya çalışan tekelleri sermaye gruplarının gerçek amaç ve niyetleri açığa çıkarılmalıdır. İktidar, yaratacağı çevre sorunları ve oluşturduğu riskleri göz ardı ederek, teknik, ekonomik ve siyasal olarak dışa bağımlılığı artıracak olan Akkuyu NGS benzeri 2 yeni NGS kurmayı öngörmektedir.

Oysa, düşük karbonlu ve iklimle uyumlu, toplum çıkarları odaklı kamusal ve demokratik bir kalkınma modeli Türkiye için zorunludur.

Enerjide Dönüşüm: Ne İçin, Kimin İçin?

Enerjinin tüm tüketim alanlarında daha verimli kullanılmasını sağlayacak politika ve uygulamalar yürürlüğe konulmalı, demokratik bir planlama anlayışı ve uygulamasıyla toplumun gerçek ihtiyaçlarının karşılanması temel olmalıdır. Kapitalizmin gereksiz tüketim, sürekli yeniden üretim sarmalının tetiklediği, genel olarak tüm enerji

kaynaklarının, özel olarak işlevsel olmayan elektrik tüketiminin körüklenmesi anlayışından uzak durulmalıdır. Bundan böyle yeni elektrik enerjisi ihtiyaçlarının karşılanmasında, karbonsuzlaşma hedefi doğrultusunda; enerji üretim tesislerinin kamusal bir planlama anlayışı içinde, esas olarak rüzgâr, güneş vb. yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı ve toplum çıkarlarını gözetir biçimde kurulması temel olmalı, rüzgâr ve güneş enerjisinden daha çok yararlanılmalıdır.

Denizlerde kurulabilecek RES'lerde ise daha yola bile çıkılmamıştır. İlgili tüm kesimlerin katılımıyla deniz üstü RES'lerle ilgili bir yol haritası ve strateji belgesi hazırlanmalıdır. Öte yandan emperyalist-kapitalist sistemin tüm kurumları ile yürüttüğü, ülkemizin Ege ve Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığını daraltma, küçültme ve böylece gerek denizlerdeki doğal kaynaklardan, gerekse deniz üstü RES potansiyelinden yararlanmasını sınırlama girişimleri engellenmeli, ülkemizin denizlerdeki tüm haklarının tescili sağlanmalıdır.

Büyük ölçekli rüzgâr ve güneş santralleri, kurulacakları bölgede istihdamı artıracak ve cinsiyet eşitliğini de sağlayacak toplumsal kalkınma projeleri olarak ele alınmalıdır. Karasal GES'ler, RES'ler verimli arazilere, yeşil alanlara, ormanlara değil çorak tepelere kurulmalıdır. İletim ve dağıtım şebekelerinde planlamalar, yeni güneş ve rüzgâr enerjisi potansiyel üretim sahalarına bağlantılara olanak verecek şekilde yapılmalıdır.

Yurttaşların kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirecekleri dağıtık enerji uygulamaları ve enerji kooperatifleri desteklenmelidir.

Karasal kurulu güç potansiyelinin henüz yalnız dörtte biri devreye alınmıştır. Türkiye'nin, güncel karasal ve deniz üstü rüzgâra dayalı elektrik üretim potansiyeli, düşük hızlarda esen rüzgârla

da elektrik üretebilen türbinlerin gelişimi de dikkate alınarak, yapılacak yeni bilimsel çalışmalarla, yeniden belirlenmelidir.

Denizlerde kurulabilecek RES'lerde ise daha yola bile çıkılmamıştır. İlgili tüm kesimlerin katılımıyla deniz üstü RES'lerle ilgili bir yol haritası ve strateji belgesi hazırlanmalıdır. Öte yandan emperyalist-kapitalist sistemin tüm kurumları ile yürüttüğü, ülkemizin Ege ve Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığını daraltma, küçültme ve böylece gerek denizlerdeki doğal kaynaklardan, gerekse deniz üstü RES potansiyelinden yararlanmasını sınırlama girişimleri engellenmeli, ülkemizin denizlerdeki tüm haklarının tescili sağlanmalıdır.

Değerlendirilen bölümü yüzde 5'e bile ulaşmayan güneşe dayalı elektrik üretim potansiyelinin bütünü ile değerlendirilmesi için, güneş enerjisi karşıtı yaklaşım devre dışı bırakılmalı, konulan engeller kaldırılmalı ve bu sonsuz kaynaktan en yüksek düzeyde yararlanılmalıdır.

Yeni kurulacak santrallerin ve bakım-rehabilitasyon-yenileme çalışmaları yapılan tesislerin enerji ekipman ihtiyaçlarının yurt içinden imal ve temini esas olmalıdır.

Kamucu, Toplumcu Bir Dönüşüm

Enerjinin, toplum çıkarlarını gözeterek kamusal planlama kapsamında, kamu hizmeti olarak, doğal ve toplumsal çevreye olumsuz etkileri asgari düzeyde tutularak ve azami ölçüde yenilenebilir kaynaklara dayalı, etkin ve verimli olarak temini, iletimi ve dağıtımını amaçlanmalıdır.

Sorunları aşmak ve krizden mümkün olan en çabuk şekilde ve en az hasarla çıkabilmek için; yurttaşların ve toplumun vazgeçilmez gereksinimlerinin karşılanmasında kamu mülkiyeti, kamusal hizmet ve toplumsal yarar esaslarını temel alan demokratik bir planlama ve toplumsal kalkınma perspektifi ile kamucu, toplumcu bir programın uygulanması gereklidir.

Kamu işletmelerinde şeffaflık sağlanması, çalışanların yönetime katılımı, karar alma süreçlerinde ve denetimde etkin olmaları, sendikal örgütlenmenin yaygınlaşması, yatırımların planlı

bir şekilde gerçekleştirilmesi hizmetin niteliğini artıracaktır.

Mevcut fosil yakıt temelli işleyişin, iklimi etkileyen süreç ve etkenlerle etkileşimini irdelemeden, sadece bazı teknolojik yöntemlerle sorunun çözülebileceğini öneren, yaklaşım ve uygulamaları deşifre etmek de yeterli değildir. Enerjide toplum yararını gözeterek, kamucu, toplumcu başka bir dönüşüm programını tasarlamak, topluma anlatmak, benimsetmek ve uygulamak gerekiyor. Doğayı ve iklimi olumsuz yönde etkileyen yıkım sürecinin, insan yaşamı ve tüm canlı varlıklar için tehdede dönüşmesini önlemek için, başta emekçi sınıflar olmak üzere, toplumun ezici çoğunluğunun; çağdaş yaşam koşullarında yaşamlarını sürdürebilmelerini, ihtiyaçlarının karşılanmasını, hak ve çıkarlarının korunup geliştirilmesini öngören; kamucu, demokratik planlamacı, katılımcı, toplumcu bir program için, yeşil bir çevre, mavi bir gökyüzü, yaşanabilir bir doğa için, adaletli ve demokratik enerji politikası ve uygulamaları için, enerjide başka bir dönüşüm için mücadele etmekle yükümlüyüz.

Enerji politika ve uygulamaları; çağdaş toplumlarda tüm yurttaşların ve toplumun ortak gereksinimleri olan eğitim, sağlık, ulaşım, adalet, iletişim, kültürel ve sportif hizmetlerinin, güvenli çalışma ve yaşam koşullarının, beslenme, uygun barınma ihtiyaçlarının ve tüm bu hizmet ve faaliyetlerin ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde toplam ekonomik faaliyetlerin gereksineceği miktar ve nitelikte enerjinin; toplum çıkarlarını gözeterek kamusal planlama kapsamında, kamu hizmeti olarak, doğal ve toplumsal çevreye olumsuz etkileri asgari düzeyde tutularak ve azami ölçüde yenilenebilir kaynaklara dayalı, etkin ve verimli olarak temini, iletimi ve dağıtımını amaçlanmalıdır.

Sorunları aşmak ve krizden mümkün olan en çabuk şekilde ve en az hasarla çıkabilmek için; yurttaşların ve toplumun vazgeçilmez gereksinimlerinin karşılanmasında kamu mülkiyeti, kamusal hizmet ve toplumsal yarar esaslarını temel alan

demokratik bir planlama ve toplumsal kalkınma perspektifi ile kamucu, toplumcu bir programın uygulanması gereklidir.

Kamuculuk Yeniden

1980'den bu yana izlenen, 2000'li yıllarda hız kazanan serbestleştirme, bölme, küçültme, kapatma, özelleştirme uygulamalarıyla, genel olarak tüm kamu iktisadi kuruluşları yoğun özelleştirmelere konu olmuş, kamu sanayi tesislerinin çok büyük bölümü özelleştirilmiş veya kapatılmıştır. Enerji sektörünün petrol, doğalgaz ve elektrik alt sektörlerinde, kamu kesiminin etkinliği azaltılmıştır. Bu politikalar sonucu, Petrol Ofisi'nin ve TÜPRAŞ'ın tamamı ile TPAO ve BOTAS'a bağlı şirketler özelleştirilmiş, TEK bölünmüş, elektrik üretiminde kamunun yeni yatırımlar yapması sınırlandırılmış, elektrik dağıtım şirketlerinin tamamı ve kamunun elektrik üretim santrallerinin büyük bir bölümü hızla özelleştirilmiştir. Kamu çalışanları üzerinde baskılar yoğunlaştırılmış, atama ve görevde yükselmede liyakat yerine, siyasi iktidara yakınlık temel ölçüt olmuştur.

"KİT"ler zarar eder" tekerlemesinin yarattığı kompleksten bir an önce arınılmalı ve yeni kamu iktisadi teşekkülleri sektör temelli olarak kurulmalıdır. Enerji; sağlık ve eğitim gibi temel altyapı niteliğinde bir kamu hizmetidir. Kamu eliyle ve kamu denetiminde yürütülmesi gerekmektedir. Özelleşen kamu kuruluşlarının tekrar kamuya dönmesi sağlanmalıdır.

Elektrik, petrol ve doğalgaz üretimi, iletimi ve dağıtımı, petrol rafinerileri ve petrokimya kompleksleri, ileri teknoloji demir çelik tesisleri, toplum, kamu ve ülke yararlı büyük ölçekli madencilik projeleri, kamusal eğitim, kültür, sağlık ve spor kurum ve tesisleri, kamusal ulaşım ve iletişim sistemleri, kurumları ve şebekeleri, sağlıklı kentsel gelişim ve toplu konut uygulamaları, sosyal güvenlik sistemi ve kurumları kamu tarafından tesis edilmeli ve çalıştırılmalıdır.

Temel gıda ve ihtiyaç maddelerinin üretimi, temini, satışı ve dağıtımı kamu eliyle sağlanmalıdır. Zaman içinde özelleştirilen ya da kamu tarafından terk edilen alanların ne kadar önemli olduğu şimdi ortaya çıkıyor. Sümerbank, Et ve Balık Kurumu, Süt Endüstrisi Kurumu, Çay-Kur, Türkiye Şeker Fabrikaları, SEKA gibi temel ihtiyaç maddelerini üreten kuruluşlar; Türkiye Gübre Fabrikaları, Türkiye Yem Sanayi gibi tarımsal sanayinin girdi kısmını örgütleyen, düzenleyen, geliştiren kurumlar; PETKİM, TÜPRAŞ, Demir Çelik Fabrikaları (ERDEMİR ve İSDEMİR), Seydişehir Alüminyum gibi sanayinin en fazla ihtiyaç duyduğu aramalı üreten işletmeler, FiskoBirlik, ÇukoBirlik,

Tariş vb. üretici kuruluşları, TELEKOM, PTT gibi enerji ve iletişim kuruluşları; kapatılan ya da işlevsizleştirilen özel ihtisas bankaları (Etibank, Sümerbank, Halk Bankası, Ziraat Bankası, Emlak Bankası, Turizm Bankası) yanı sıra Devlet Yatırım Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası gibi yatırımcı kamu ve özel kuruluşlarının yatırımcısının finansmanında yol gösterici, belirleyici olan finansman kuruluşları yeniden kurulmalı, devletleştirilmeli ya da işlevsel hale getirilmelidir.

Diğer sosyal fayda yaratan alanlarda da oluşturulacak güçlü kamusal kuruluşlar ve yapılar yoluyla, kamu tekrar hemen her alanda lokomotif olacaktır. Kamu işletmelerinde şeffaflık temel kural haline gelmelidir. Çalışanların yanı sıra, üretilen hizmetlerden yararlananlar, ürünleri kullananlar ve özellikle enerji, madencilik, altyapı ve sanayi yatırımlarında, tesislerin bulunduğu bölgede yaşayan halkın demokratik temsilcileri de, karar alma süreçlerinde ve denetimde etkin, söz ve karar sahibi olmalı, sendikal örgütlenme yaygınlaşmalı, üretenler yönetmelidir.

Teknolojinin Kullanım Biçimi ve Olması Gereken

Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme çok büyük vaatlerle dile getirilmişti. Buna göre eski ve hantal sektörler yavaşlayacak, yerlerine yeni bir ekonomi gelecekti. Bu yeni ekonomi sayesinde rekabet artacak, iletişim kanalları genişleyecek, herkes bir İnternet sitesi kurup iş yapabilecek veya sesini geniş kitlelere iletebilecekti. Başlarda böyle olduysa da İnternet ekonomisi/platform ekonomileri az sayıda şirket tarafından kontrol edilmeye başlandı ve ciddi bir tekelleşme oluştu. Öte yandan, son 20-30 yılda, dijitalleşme, robotlaşma ve otomasyonun net işsizlik yarattığını, teknolojik işsizliğe yol açtığını görüyoruz. OHAL vb. dönemler ve baskıcı yönetimlerde dijital teknoloji halka karşı dönen gözetim, denetim işlevine de sahiptir.

Teknolojik gelişmenin çalışma sürelerine etkisi üzerine beklentilerin koşulları, ulaşılan teknolojik seviye itibarıyla oluşmakla birlikte örneğin 1970'ten bu yana ofis işlerinde yüzde 84 üretkenlik artışı olmasına ve aynı iş 1,5 saatte yapılmasına karşın hâlâ günde 8+ saat çalışılıyor. Bunun nedeni, politik ve ekonomiktir.

Teknolojik gelişme, toplumsal, ekonomik gelişmelerden ayrı değildir, teknolojinin bağımsız bir varoluşu yoktur. Önemli olan, teknolojinin üretim-tüketim sürecinde, gündelik hayatı nasıl bir yere götürdüğü; teknolojinin hangi toplumsal sis-

tem, hangi sosyal çerçevede ve nasıl kullanıldığıdır. Dolayısıyla başka bir

üretim örgütlenmesi gereklidir. Bilim üretiminin belirlediği bir sanayileşme gereklidir. Bütün alanlarda, emeğin ve üretimin yeniden örgütlenmesinde, planlamada dijital olanakların kullanımının önemi büyüktür. Başka bir üretim ilişkileri içinde yeni bir kamu, yeni bir toplum örgütlenmesi, emeğin ve teknoloji üretiminin bileşenlerinin yeniden örgütlenmesi insanlığın geleceğine yön verecektir.

Atılması gereken öncelikli adımları şöyle özetlemek mümkündür:

Kapitalizmin küresel yapılanma ağlarından, neoliberalizmden, pazar ekonomisinden, sermaye hareketlerinin serbestliğinden kurtulmadıkça, döviz kuru-faiz-enflasyon üçlüsünün yol açtığı büyük toplumsal zararlardan ve bunalımdan kurtulmak mümkün değildir.

Türkiye’de son yıllarda tartışılan kamuda kaynak sorununun çözümü zor değildir. Dolaylı ve dolaysız vergilerdeki adaletsizliklerin giderilmesi, kayıt dışı ekonominin vergilendirilmesi, kamunun savurgan harcamalarının, dövizde endeksli KÖİ projelerinin, bütçe büyüklüklerinde önemli bir yer tutan dövizde endeksli faiz ödemelerinin, gelir ve kurumlar vergisinde istisnalar ve muafiyetlerin durdurulması ile Türkiye’nin açık ve borç sorunu kalmayacaktır. Böylece eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar başta olmak üzere tüm kamusal yükümlülükler yerine getirilebilecektir. Gerek böylesi bir yönelimin benimsenmesi; gerekse mevcut durumun sürdürülmesi tamamen siyasi tercih konusudur.

Mevcut durumdan çıkış yolu, toplumcu planlama-kalkınma politikaları ve her alanda kamusal üretim organizasyonunun tesisi ve kamusal denetim ağlarının hakim olmasında, bu yöndeki bir demokratikleşme ve halk egemenliğinin tesis edilmesinden geçmektedir.

Radikal bir planlamanın sosyal adalet ve sosyal değişimi hedeflemesi beklenir. Bu kapsamda doğru bir ekonomi, sanayi ve kalkınma politikasının doğa, toplum, planlama, ekonomi, siyaset, devlet ilişkilerini yeniden düzenleyen uzun erimli bir toplumsal dönüşüm içeriğiyle ele alınması gere-

kir. Dolayısıyla sanayileşme ve enerji politikaları, planlı ve uzun erimli bir toplumsal kalkınma ve demokratikleşme bağlamı içinde ele alınmak durumundadır. Bu kapsamda kamu mülkiyetinin yaygınlığı, kamu ekonomisinin kapsamı, kamusal ve sosyal hizmet alanının genişliği ve etkinliği, planlamanın başarılı olmasında ve toplumsal gönencin oluşturulmasında kullanılabilecek en önemli araçlardır.

Bu amaçlarla:

- Ekonominin ve toplumsal yaşamın bütününde kamusal üretim, hizmet ve denetim perspektifi hızla benimsenmelidir.
- Cumhuriyetin ilerici kazanımlarını benimseyen ve bir üst düzeyde yeniden tesis eden, laiklik ve hukukun üstünlüğünü temel alan, eşitlikçi, özgürlükçü, adil, demokratik bir rejim inşa edilmelidir.
- Planlı kalkınma yaklaşımının benimsendiği, tam istihdam ve toplumsal refah odaklı üretken bir ekonomik model oluşturulmalıdır. Üretimin ithal bağımlılığını azaltacak, akıl ve bilim temelli bir üretim ve sanayi plânlaması; yüksek ve orta-yüksek teknoloji üretim ve kamu girişimciliği temel alınmalıdır.
- Emek ve ekoloji mücadelelerinin birleşik şekilde yürütülmesiyle doğanın, kültürel varlıkların korunmasını içeren bir modelle karbon salımlarının en aza indirilmesi amaçlanmalıdır.
- Sanayinin kesintisiz olarak gelişmesi ve yüksek katma değer üretmesiyle toplumsal gelişme ve refaha ulaşarak gelirin adil paylaşımı hedeflenmeli; tarım hasılası kamucu yöntemlerle artırılmalıdır.
- Mühendislik-mimarlık-şehir planlılığı disiplinleri planlamadan sanayileşmeye, ekolojiye dek temel alınmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çözülmediği hiçbir ülke demokratikleşemez. Bugün eğitimi ve kadınları merkeze alan bir gerileşme toplumun tüm alanlarını kuşatmaktadır. Bu kuşatmayı kırmak öncelikli görevlerimiz arasındadır.

Bu amaçlara ulaşmak, demokrasinin ilke ve kurumlarıyla egemen olmasıyla, temel haklar ve özgürlüklerin bütün boyutları ile uygulanmasıyla olanaklı olacaktır.